

Transnacionálne siete a diskruzy v participatívnej ochrane morských korytnačiek na Komorách

Marek Mikuš

Department of Anthropology, London School of Economics and Political Science, m.mikus@lse.ac.uk

Transnational Networks and Discourses in Participatory Marine Turtle Conservation in the Comoros

Abstract—This work examines how participatory conservation projects of the NGO Community Centred Conservation (C–3) in the Comoros draw on global environmental "narratives" and constitute transnational social fields and "actor-networks". In sustainable development and natural resource conservation, "community-based" approaches, requiring participation of people living in and around protected areas and linking conservation objectives with local development needs, now take the centre stage. Policy shifts are critically conceptualised as a procession of narratives – discursive formations which facilitate explaining environmental change, decision-making and the replication of adopted modes of action across space and time. Narratives can only be superseded by similarly parsimonious and convincing "counter-narratives" of which participatory conservation is an example. Implementation of such globalised and globalising policies is showed by an actor-oriented anthropology of development to be a socially constructed and negotiated process rather than straightforward execution of a plan of action with expected outcomes. The paper looks at the interactions between official representations and everyday "strategies" of various participants, including local and expatriate actors. It evades the assumption that mobile conservation and development practitioners and local people and "development agents" inhabit clearly separated institutional and knowledge worlds. Ethnographic interpretation of C–3's activities in Mohéli inspired by the Actor Network Theory has identified some strategies and "translations" between actors involved in these actor-network constructions. While C–3 attempts to control these constructions varying from conflict to co-operation, power relationships in these transnational actor-networks remain fairly open-ended.

Key Words—community Centred Conservation (C–3), actor-networks theory, environmental "narratives", Comoros

PARTICIPÁCIA ako jeden z popredných konceptov súčasných diskurzov rozvoja i ochrany prírody neprestáva vyvolávať otázky o svojich ideologických východiskách, užitočnosti i možnostiach implementácie. V tejto práci skúmam participatívne projekty na ochranu morských biotopov a živočíchov, ktoré na Komorách realizuje medzinárodná nezisková organizácia (NGO) Community

Centred Conservation (C–3).¹ Osobitý dôraz pritom kladiem na analýzu konštrukcie sietí a transnacionálne, resp. globálne aspekty týchto intervencií. Zatiaž čo analyzované dokumenty C–3 sa týkajú rôznych lokalít a intervencií na súostroví, etnografický materiál som zbieral v lete 2009 v obci Hoani na severozápade najmenšieho ostrova Mohéli, kde sa aktivity prevažne sústredili na monitoring hniezdenia a participatívnu ochranu morských korytnačiek druhu kareta obrovská (*Chelonia mydas*). Pláže Mohéli patria medzi najvýznamnejšie lokality pre hniezdenie tohto druhu na svete, ale korytnačky sú na nich ohrozené protizákonným lovom a plienením hniezd.

V článku najprv diskutujem globálne ideologické a inštitucionálne rámce, ktoré skúmané aktivity podmieňujú. Dotýkam sa čoraz vplyvnejšej politickej sféry „svetovej environmentálnej správy“ rovnako ako environmentálnych „naratívov“ vrátane naratívu komunitnej či participatívnej ochrany prírody, ktorý je súčasťou širšej neoliberalnej governmentalita. Charakterizujem tiež faktory, ktoré umožňujú silný vplyv týchto inštitucionálnych sietí a diskurzov na postkoloniálny komorský štát. Následne predstavujem výsledky diskurzívnej analýzy dokumentov, ktoré konštruujú Komory ako „ochranársku translokalitu“, a zmieňujem niektoré predošlé intervencie vychádzajúce z týchto interpretácií, najmä založenie Morského parku Mohéli (MPM). V ďalšej sekcii sa venujem teoretickému aparátu práce, ktorý kombinuje na prax a aktéra orientovanú antropológiu rozvoja s teóriou aktérov–sietí (*Actor-Network Theory*, ANT). Nasleduje empirická sekcia, v ktorej analyzujem procesy konštrukcie aktérov–sietí iniciované C–3 a zapájajúce miestnych partnerov, najmä dedinské environmentálne spolky *ulanga* (komor. „príroda“). V Hoani bol takýmto partnerom spolok Hoani Uni pour la Protection de l'Environnement (HUPPE). Títo aktéri–siete predstavujú transnacionálnu sociálnu konfiguráciu rôznych miestnych a mobilných aktérov (vrátane špecifickej skupiny dobrovoľných stážistov), ktorej aktivity sú v značnej miere podmienené svetovou environmentálnou správou a globálnymi naratívmi. Vzťahy jednotlivých aktérov sú síce poznačené nerovnosťami, ale konečný výsledok „prekladov“ medzi rôznymi záujmami a ciežmi je pomerne otvorený, pretože aj menej privilegovaní aktéri môžu strategickým konaním obrátiť projekty vo svoj prospech.

¹C–3 je registrovaný ako nezisková organizácia v Anglicku a Walesu. Jeho zakladatelia (momentálne žijúci a riadiaci organizáciu z Maurícia) pochádzajú z Veľkej Británie a zamestnanci predovšetkým zo západných anglofónnych krajín a „ciežových krajín“. Ciežovými krajinami sú okrem Komor Maurícius, Palau a Madagaskar. Pozri www.c-3.org.uk.

GLOBÁLNY NARATÍV PARTICIPATÍVNEJ OCHRANY:
MOCENSKÝ A IDEOLOGICKÝ KONTEXT

Skúmané siete vznikajú a fungujú v kontexte, ktorý ovplyvňujú globálne environmentálne „naratívy“ a prestupujú transnacionálni ochranárski aktéri - hlavní producenti a zástancovia týchto naratívov. Pre pochopenie významov, praktík a mocenských vzťahov v skúmaných projektoch treba konceptualizovať tieto diskurzívne a inštitucionálne rámce.

V teórii ochranárskej politiky je zjavný odklon od „*fortress conservation*“, ktorá ospravedlňovala často neprimerane tvrdé opatrenia vnútornou hodnotou prírody, smerom k dnešnej palete viac participatívnych a rozvojových prístupov komunitne orientovanej ochrany a správy prírodných zdrojov (*community-based conservation and natural resource management*, CBRNM), ktorá sa koncom 90. rokov stala takmer dogmou. Takéto zmeny môžeme kriticky poňať ako sled „naratívov“ - diskurzívnych formácií, ktoré formujú environmentálnu teóriu a prax (Roe 1991, 1995). Pre tvorcov politik sú zdrojom jednoduchých a optimistických domnienok umožňujúcich vyhnúť sa neistote, ktorej čelia (Adams a Hulme 2001:8). Naratívy užahčujú rozhodovanie o vhodných modeloch konania a ich prenášanie do množstva rozmanitých časových a priestorových kontextov. Postupne tuhnú do formy „environmentálnych ortodoxií“ - inštitucionalizovaných vysvetlení environmentálnych zmien, ktoré pretrvávajú aj napriek protidôkazom (Leach a Mearns 1996; Forsyth 2003). Naratívy ako „deforestácia“ a „prežudnenie“ môžu byť nahradené len podobne strohými a presvedčivými „proti-naratívmi“, ktoré rozprávajú „lepší príbeh“ (Roe 1991: 290). „Participatívnu ochranu“ môžeme vnímať ako proti-naratív, ktorého dvomi hlavnými zložkami sú 1. imperatív participácie ľudí žijúcich v chránených oblastiach a v ich okolí na správe daných zdrojov a 2. prepojenie ochranárskych cieľov a miestnych rozvojových potrieb (Adams a Hulme 2001: 13; Fischer et al. 2008).

Naratívy sú prijímané, presadzované a odmietané v čoraz významnejšom politickom poli *svetovej environmentálnej správy*, ktorú utvárajú skôr globálne ako štátne režimy, dohody a inštitúcie pre riešenie environmentálnych záležitostí (Duffy 2002). Obeh a využívanie týchto diskurzov podmieňujú vzťahy medzi vládami, environmentálnym hnutím a vybranými veľkými donormi ako Svetovou bankou a Rozvojovým programom OSN (UNDP). Veľké celosvetové organizácie vďaka svojej kľúčovej role v globálnej environmentálnej politike vyvolávajú zmeny ochranárskych naratívov najčastejšie (pozri historickú schému in Roe 2008). Táto moc je založená na ich politickom a ekonomickom kapitáli spolu so schopnosťou „sprostredkovať poznanie“ - získať a interpretovať čo najaktuálnejšie a najpresnejšie vedecké poznanie - na ktorú si robia nárok (Duffy 2002).

„Environmentálnym hnutím“ označujem tematickú sieť rôznych druhov zoskupení „občianskej spoločnosti“ (Lipschutz a Mayer 1996), v ktorej sa nikdy nekončiaci *networking* - tvorenie globálno-lokálnych a lokálno-

lokálnych väzieb, zdieňanie informácií a skúseností - stáva ciežom sám o sebe (Riles 2001). Toto hnutie predstavuje jeden z transnacionálnych priestorov politickej angažovanosti (Vertovec 1999:453-4). Nie je pritom monolitické; napríklad väčšie medzinárodné NGOs (INGOs) ako World Conservation Union (IUCN) sú jedným z dôležitých zdrojov financií pre menšie NGOs a v politickej ekonomii hnutia sa teda ich štrukturálne postavenie podobá postaveniu medzinárodných finančných inštitúcií (IFIs) s environmentálnymi programami. Naviac INGOs príliš nekritizujú politiky IFIs, ale skôr s nimi „v rozvojovom svete nadviazali veľmi blízky vzťah a často spolupracovali na dosiahnutí spoločných (často neoliberalných) cieľov - ekonomickej liberalizácie a environmentálnej ochrany“ (Duffy 2006: 733). Tieto mocenské asymetrie vytvárajú paradox, kedy menšie NGOs dosahujú legitimitu vo vzťahu ku komunitám i donormi implementovaním malých lokálnych projektov, ale v skutočnosti sa musia zodpovedať skôr donormi ako miestnym členom a beneficiantom (Fisher 1997: 453-4). C-3 je príkladom malej, ale transnacionálnej NGO, z veľkej časti finančne závislej od veľkých INGOs a IFIs.

Sledované procesy v ochrane prírody odrážajú širšiu *neoliberalnú governmentality*, ktorá z historických a politicko-ekonomických príčin dosiahla po „dlhovej kríze“ začiatku 80. rokov v rozvojovom svete hegemoniu (Arrighi 2002; Shadlen 2006). Governmentalita je veľmi zložitý a abstraktný koncept; pre náš účel ju definujeme ako komplex inštitúcií, vedenia a stratégií, ktoré v moderných západných spoločnostiach vykonávajú správu a moc nad populáciou ako svojim hlavným objektom (Foucault 2000). Už Foucault zahrnul medzi predmety tohto „umenia vlády“ vzťahy medzi ľuďmi a prírodnými zdrojmi a práce o „zelenej governmentalite“ tvoria dôležitú líniu bádania (Watts 2003).

Táto konkrétna forma governmentality v postkoloniálnych krajinách vychádza z ideológie neoliberalizmu, ktorá „zmožuje miesta regulácie a dominácie vytváraním autonómnych entít vlády, ktoré nie sú súčasťou formálneho štátneho aparátu a riadia sa logikou podnikania“ (Gupta a Sharma 2006: 277). Hranice a rozdiely medzi štátom a NGOs sa rozostávajú a stávajú menej jednoznačné, než implikuje označenie „nevládný“ a mainstreamové normatívne poňatia „občianskej spoločnosti“. Moc sa prejavuje predovšetkým seba-vládou, kedy sú jedinci (a v našom prípade „komunity“) vedení k rozpoznaní a naplňovaniu svojej „slobody“ a zodpovednosti za správu vlastných záležitostí bez intervencie štátu. Neoliberalizmus sa snaží o vytvorenie sociálnej reality, ktorej existenciu predpokladá - reality naturalizovaných jedincov a „komunit“ s „prirodzeným“ záujmom a schopnosťami vykonávať seba-vládu (Lemke 2001). História „participácie“ v úzko spriaznenom poli rozvoja ukazuje, že príliš optimistické predstavy o jej politických výhodách nie sú namieste. Od 80. rokov sa participácia v tvrdých podmienkach neoliberalných reforiem a okliešťovaného štátu často prejavovala nútením „komunit“, aby zdieľali náklady či samy zabezpečovali služby, ktoré potrebovali. I dnes zostáva

poplatná agende „dobrej verejnej správy“ (*good governance*), ktorá sa podža trhovej logiky snaží „stimulovať“ a spraviť viac „zodpovednými“ poskytovateľov verejných služieb, ale súčasne zakrýva mnohé ohniská konfliktu i rozpory medzi deklarovanými cieľmi a skutočnými výsledkami (Cornwall a Brock 2005; Mkandawire 2005).

Súvisiacim aspektom neoliberalnej governmentality, najmä v postkoloniálnych štátoch, je postupné preberanie úloh a zodpovednosti národných štátov zložitými transnacionálnymi sieťami donorov, NGOs, vlád, korporácií atď. Aj v ochrane prírody sa tak suverenita mení na niečo ani výhradne národné, ani úplne globálne (Duffy 2006). V subsaharskej Afrike sa naratív komunitnej ochrany rozšíril výnimočne rýchlo a zakorenil sa tu silnejšie než v iných regiónoch. Umožnili to hlavne vysoký stupeň závislosti na rozvojovej pomoci, vplyv multilaterálnych a bilaterálnych agentúr na domácu politiku a slabosť štátov a miestnej byrokracie a výskumu (Adams a Hulme 2001: 18–19). Tieto nepriaznivé faktory sa v mnohých prípadoch v priebehu 80. a 90. rokov prehlbovali vďaka neoliberalným „politikám štrukturálneho prispôsobenia“ medzinárodných finančných inštitúcií, ktoré boli extrémne zadĺžené rozvojové krajiny (opäť najmä africké) nútené implementovať.

Tieto charakteristiky nachádzame i vo vzťahu medzi vládou Komor a IFIs a INGOs. Ekonomika krajiny takmer úplne závisí od zahraničnej pomoci, remitencií, ciel, subsistenčného a exportne orientovaného poľnohospodárstva a exploatacie prírodných zdrojov (*World Facts*...nedat.). Rozvojová stagnácia však okrem ekonomických faktorov súvisí aj s charakteristikami politického procesu na Komorách. Od vyhlásenia nezávislosti (1975) zažila krajina viac než dvadsať úspešných a neúspešných pokusov o štátny prevrat (*Encyclopedia*...nedat.) a vážnou politickou krízou prešla i nedávno. Po krátkej minivojne začiatkom roku 2008 vojaci Africkej únie a komorskej vlády obsadili ostrov Anjouan ovládaný secesionistickými rebelmi (*Comoros*...2008). Predchádzali tomu vyhlásenia nezávislosti a hlasy volajúce po francúzskej rekolonizácii Anjouanu a Mohéli v roku 1997, ktoré si vyžiadali zmenu ústavy smerom k voľnejšiemu štátnemu zväzu a autonómii všetkých troch ostrovov (*Encyclopedia*...nedat.).

Walker (2007) tvrdí, že komorský štát je virtuálny či „imaginárny“; ak definujeme „skutočný“ štát ako funkčný, nič také tu nenájdeme. Dôvodom, prečo krajina s takým vysokým stupňom kultúrnej homogenity nedokázala vybudovať národ a funkčný štát, je podža neho fakt, že sociokultúrna, jazyková a náboženská jednota sa vníma ako dostačná, a preto neprebíha explicitná konštrukcia politickej jednoty (čiže národa). Rozdiely medzi ostrovmi sú často zveličované a podobnosti prehliadané kvôli strachu z marginalizácie zo strany politicky najmocnejšieho Grand Comore a niektoré prvky, napr. príslušnosť k tej istej škole sunitského islamu, sú používané na konštrukciu kozmopolitných miesto národných identít. Vplyv formálneho štátu na politický proces obmedzuje patrimoniálna a kultúrne konzervatívna politika v podstate všetkých suverénnych vlád okrem progresívneho, ale násilného

„revolučného režimu“ Aliho Soiliho (1975–1978), ktorá prenáša zodpovednosť za miestnu samosprávu na zvykové autority. Avšak v nadväznosti na svoju predošlú prácu (Walker 2005) o procese „mimézy“ v (re)konštrukciách identity na Komorách Walker tvrdí, že ideál štátu, ktorý sa postará o svojich občanov, sa naďalej evokuje. „[P]retože je exotický, patrí k tomu ideálnemu, nedosiahnuteľnému *other*, ktoré je zrkadlom komorského *self*, je ideálom, na ktorý sa aspiruje, ale ktorý sa dá dosiahnuť len mimetickou transformáciou *self*“ (Walker 2007: 599) - a táto transformácia má za dôsledok imaginárnosť štátu.

Jadro týchto tvrdení je vzhľadom na mnohé nedávne symptómy nefunkčnosti štátu ťažké odmietnuť. Napríklad väčšina štátnych zamestnancov v júli 2009 nedostala už deväť či viac mesiacov platy; počas niekoľkých mesiacov v roku 2008 bol Grande Comore skoro úplne bez elektriny, pretože štátna energetická spoločnosť nepredĺžila zmluvu o dovoze fosílnych palív, od ktorého závisí výroba elektriny; a v Hoani židia museli platiť za vybudovanie elektrického vedenia vo svojej dedine. Všadeprítomná korupcia a nepotizmus, ktorú Komorčania odsudzujú a zároveň považujú za prirodzenú a pochopiteľnú - „politika brucha“ trápiaca väčšinu afrických postkoloniálnych štátov (Bayart 1993) - je vážnou prekážkou pozitívnych účinkov dosiahnutej demokratizácie (Saïd 1997). Mieru, v akej štát pripomína simulakrum, vystihla plagátová kampaň súčasného prezidenta štátneho zväzu Ahmeda A. M. Sambiho vyfotografovaná vo Fomboni, spustnutom hlavnom meste najmenej rozvinutého Mohéli, ktorá takmer surrealisticke deklarovala, že „Rozvoj nie je sen“ (pozri obr. 1.)



Obr. 1. prezident A. M. Sambi – „Rozvoj nie je sen“

KOMORY AKO OCHRANÁRSKA TRANSLOKALITA

Vyššie komentované naratívy a štruktúry správy podmieniajú súčasné politiky na Komorách, ktoré sa snažia spojiť ochranu biodiverzity s udržateľným rozvojom. V tejto časti ukazujem, ako sa Komory stávajú „translokálnou“, prezentovanou svetovej ochrany verejnosti so selektívnym dôrazom na isté často generické rysy. Translokality chápeť ako miesta, ktorých pluralita a viacúrovňovo determinované fenomenológie a materiality sú výsledkami stretávania a interakcií miestnych vzťahov a významov

s transnacionálnymi sieťami a tokmi žudí, kapitálu, informácií a objektov (cf. Appadurai 1995). V nasledujúcej sekcii sa sústredím najmä na konštrukciu reprezentácií Komor cez prizmu globálnych environmentálnych naratívov.

Relevantné dokumenty o krajine zdôrazňujú, že jej „bohatstvo [biodiverzity] stojí v príkrom kontraste s chudobou jej obyvateľov“ (GEF/UNDP nedat.: 1). Cenné biotopy a druhy boli zahrnuté medzi „*biodiversity hotspots*“ (Myers et al. 2000), čo je metafora vyjadrujúca naliehavosť ochrany. Stručne povedané, biodiverzita sa považuje za ohrozenú rýchlym populačným rastom (Population Division 2007) kombinovaným s hlavnými spôsobmi využívania zdrojov (Ahamada 2005), a následná environmentálna degradácia sa zase vníma ako ohrozenie budúceho hospodárskeho rozvoja.² Viac než 70 mangrovy na stavby domov a žudí, koralové stavby, ryby ako základnú potraviny a rastliny ako liečivá“ (Payet et al. 2004: 38). Tento naratív prezentuje environmentálnu krízu ako dôsledok „tradičných“ subsistenčných praktík ako *slash-and-burn* a pobrežný rybolov, ktoré sa neprispôbili demografickému tlaku a stali sa tak „neudržateľné“ (Union of the Comoros 2002: 8). Sú považované za príčiny straty biodiverzity, „rýchlej deforestácie“ a „drancovania pobrežia“, najmä rýb, koralov a piesku (Union of the Comoros 2005: 51). Takéto „maltuziánske pohľady na vzťah medzi populáciou a životným prostredím“ (Fairhead a Leach 2005: 287) sa rozhodne neobmedzujú na Komory

Najmä od 90. rokov viedli tieto názory k prijatiu rôznych regulačných rámcov a implementácii množstva ochranných projektov vládou a INGOs (pozri prehľad in Project GloBAL nedat.). Mnoho týchto aktivít je koncipovaných participatívnym spôsobom (UNEP 2005: 59–60). Jednou z najväčších iniciatív bol spoločný projekt vlády a IUCN Project Biodiversity (1998–2003), počas ktorého vznikol MPM ako prvá chránená oblasť na ostrovoch. Projekt sa pokúsil zohľadniť hlasy subsistenčných rybárov a farmárov z parkom zasiahnutých dedín: MPM riadi výbor zložený zo zástupcov dedinských spolkov, vlády, cestovného ruchu a polície (Granek a Brown 2005). Slabosť štátu hraničiacu s jeho absenciou – jeden z dôvodov úspechu CBNRM naratívu na Komorách – pritom ochranná literatúra rámuje ako danosť a to ovplyvňuje vnímanie alternatív. Diskurzívna analýza³ naznačila, že za priaznivejších podmienok by boli želateľné iné riešenia – spoločné riadenie sa ukazuje byť pragmatickou stratégiou skôr než idealistickou voľbou (ibid.).

Záber analýzy v tejto a podobnej literatúre uprednostňuje zúžené a depolitizované poňatie sociálnych, ekonomických, kultúrnych a politických kontextov, v ktorých sa odohrávajú skúmané praktiky a environmentálne zmeny. Sociálne príčiny sú z veľkej časti redukované na

²Prírodné zdroje sa totiž ukazujú ako jeden z mála ekonomicky cenných statkov krajiny. Rozvoj (či skôr jeho prísľub) preto prichádza vo veľkej miere v podobe ochrany a ekoturizmu a tento trend je výnimočne zjavný na Mohéli.

³Keďže v tomto článku nie je priestor na prezentovanie metodológie a podrobných výsledkov tejto analýzy, konštatujem len, že som vychádzal najmä z Apthorpovho a Gasperovho (1996) poňatia analýzy „rámov“ (*frames*) a argumentácie v rozvojových diskurzoch.

populačný rast, prezentovaný ako prirodzený a za daných podmienok takmer nevyhnutný proces, a na drancovanie prírodných zdrojov spôsobené chudobou, značne úzko konceptualizovanou ako následok faktorov typu nízka vzdelanostná úroveň a nerozvinutosť ekonomiky. Vlastnosti politického procesu sú chápané ako nemenné danosti mimo domény ochrany. Z toho vyplýva, že sú navrhované „technické“ riešenia týchto problémov – napr. zlepšenie verejných služieb ako vzdelávanie, infraštruktúra a zdravotná starostlivosť s cieľom priniesť demografický prechod a ekonomickú diverzifikáciu (UNEP 2005: 67) – ignorujú nepríjemné otázky o schopnosti či dokonca záujme štátu zavádzať takéto opatrenia a o spravodlivosti a praktickosti očakávaní, že „komunity“ prevezmú jeho povinnosti, ak schopný či zainteresovaný nie je. Tieto diskurzy o Komorách môžu byť teda konformné s implicitným neoliberalným prenášaním zodpovednosti (namiesto redistribúcie zdrojov), ktoré často figuruje v naratíve participatívneho rozvoja. Toto tvrdenie rozvíjam nižšie v analýze, ako toto rámovanie ovplyvňuje konštrukciu „realistických“ ochranných partnerstiev.

Publikácie C–3 rámuju pytliactvo a drancovanie morských zdrojov tak, že sa dá zastaviť identifikáciou a prechodom k alternatívnym životným podmienkam spojeným s úspechom ochrany; tento proces ale zatiaľ neprebehol. Zdôrazňovaný býva najmä ekoturizmus, ale v rokoch 2000–2005 navštívilo Mohéli v priemere len 390 turistov za rok (C–3 Comores 2008: 21), čo je tak málo, že by to nemohlo nahradiť kľúčový subsistenčný význam rybolovu ani po významnom náraste v budúcnosti. Otázkou je tiež, ako by sa zabezpečilo organizáciou zmieňované, ale neupresnené „rovné“ a „spravodlivé“ rozdelenie príjmov, keďže počet dedinčanov, ktorí môžu zmysluplne ekonomicky participovať na ekoturizme, je obmedzený; navyše sa nedá predpokladať, že práve rybári sa stanú majiteľmi či zamestnancami v cestovnom ruchu. „Nerovné“ rozdelenie je analyzované len na úrovni dedín (C–3 Comores 2007: 18–9), zanedbávajúc zložitú otázku distribúcie v rámci „komunit“.

S týmto súvisí úzky a predpojatý charakter analýz sociálnych nerovností v riadení a profitovaní z ochrany. Len minimálna pozornosť sa venuje vplyvu historicky a politicky zakorenenej nerovnosti vo vlastníctve pôdy na poľnohospodárstvo a následné environmentálne tlaky. Významnejšiu reformu agrárneho sektoru formovaného francúzskeho koloniálneho politikou znemožnila slabosť štátu a „[h]oci sa spory o držbu pôdy stali od vyhlásenia nezávislosti častejšími a naliehavšími, vláda to vnímala najmä ako demografický problém, ktorý treba riešiť obmedzením rastu obyvateľstva a zvýšením produktivity poľnohospodárstva“ (Bruce 1998: 159). Nerovnosti sú najvýznamnejšie na najhustejšie osídlenom ostrove Anjouan, kde asi dvadsať rodín vlastní 40% ornej pôdy (ibid.: 157).

Vážnosť týchto problémov indikujú spory o držbu pôdy a stromov vyvolané nedávnymi migračnými tokmi squatterov z Grande Comore a Anjouanu na najredšie osídlený Mohéli. Saïd a Sibeletová (2004) ukázali, ako autochtónni obyvatelia dediny Bandarsalam využili dis-

kurz „deforestácie“ (údajne páchanej anjouanskými prisťahovalcami) v požiadavkách na *ulanga* a vládu ostrova, aby vykázali migrantov z ich lesníckej zóny, na ktoré *ulanga* reagoval kladne. Zdá sa, že sa utvára situačné spojenectvo medzi ochranárskymi NGOs a autochtónnymi ostrovanmi s cieľom zastaviť „deforestáciu“, hoci ich motívy a chápanie tohto fenoménu sa líšia. Nižšie ukazujem, že environmentálne rámované spory o zdroje v kontexte chudoby a nerovnosťou vyvolanej migrácie medzi ostrovmi sa zväzujú aj o morské zdroje.

STRATÉGIE A SIETE: AKTÉRSKY ORIENTOVANÁ ANTROPOLÓGIA ROZVOJA

Vznik a vyjednávanie významov a cieľov rozvoja tu študujem v *praxi* a z *aktérsky orientovanej* perspektívy a k intervenciám pristupujem ako k „sociálne konštruovaným a vyjednávaným procesom, nie jednoduchému uskutočneniu plánu s očakávanými výsledkami“ (Long a Long 1992: 35 in Mosse a Lewis 2006: 10). Skúmam, ako oficiálne *reprezentácie* Komor rámované rozoberanými naratívami interagujú s vedením a každodennými *stratégiami* rôznych aktérov, najmä ochranárov a miestnych obyvateľov. Za dôležité považujem vyhnúť sa „rozškatužkovaniu“ expertov a miestnych ľudí do jasne oddelených inštitucionálnych domén a „svetov vedenia“ (Rossi 2006). Domnievam sa, že tento cieľ a takisto na prax orientovanú analýzu participatívnych projektov je možné dosiahnuť pomocou teórie aktérov-sietí (ANT) a jej kľúčových konceptov „prekladu“ a „aktéra–siete“, ktoré nás vedú k skúmaniu, „ako sa vždy nepredvídateľné rozvojové projekty stávajú skutočnými vďaka úsiliu generovať a prekladať medzi záujmami a vytvárať kontext začleňovaním podporovateľov a udržiavaním interpretácií“ (Mosse a Lewis 2006: 13). Výsledok prekladov medzi rôznymi, často protikladnými cieľmi je konceptualizovaný ako *aktér–siet’* – pomíjajúca entita, ktorá je sieťou a súčasne (pre niektoré účely) aktérom a ktorá spája ľudských a nežľudských „aktantov“. V antropológii rozvoja preto treba venovať osobitú pozornosť „agentom rozvoja“ (napr. miestnym environmentálnym spolkom, individuálnym participantom) a ich zásadnej role pri prekladaní medzi rôznymi vedeniami a záujmami a teda udržiavaní celého rozvojového aktéra–siete (Olivier de Sardan 2005: 169–72).

Inšpirujúci prístup vychádzajúci z ANT, ktorý Callon (1986) nazval „sociológiou prekladu“, je nanajvýš vhodný pre analýzu nášho problému, v neposlednom rade preto, že bol formulovaný v rámci podobného výskumu. Callon sledoval vývoj sociálnych vzťahov okolo problému nadmerného lovu hrebenatíek v istom normandskom zálive (paralela s drancovaním morských zdrojov na Komorách je zjavná). Na začiatku bolo k dispozícii minimum informácií o reprodukcii hrebenatíek a preto ani neexistovali priame vzťahy medzi ich larvami a rybármi. Tieto postupne vznikli vďaka aktivitám troch morských biológov, ktorí sa rozhodli prebádať možnosti kontroly reprodukcie a teda i populácie hrebenatíek. V priebehu desiatich rokov

sa ustanovilo „vedecké poznanie“ a sformovali sa sociálne skupiny rybárov z daného zálivu a odborníkov skúmajúcich domestikáciu hrebenatíek. Callon sleduje simultánnu produkciu poznania a konštrukciu siete vzťahov medzi prírodnými a sociálnymi entitami v procese prekladu, „počas ktorého sú vyjednávané a ohraničené identity aktérov, možnosť ich interakcie a manévrovací priestor“ (ibid.: 203). Identifikuje štyri fázy prekladu, ktorých popis čiastočne abstrahujem z pôvodného kontextu s cieľom uzháčať ich využitie pre tento výskum:

1) *problematizácia*: je fáza, v ktorej sa vedci snažili „stať nenahraditeľnými“: nielenže formulovali otázky o re-produkcii hrebenatíek, na ktoré potom hľadali odpovede, ale tiež „určili súbor aktérov a definovali ich identity tak, že samých seba konštituovali ako povinný bod priechodu v sieti“ (ibid.: 204). Tento proces má dva aspekty:

a) definícia „povinného bodu priechodu“ (*obligatory passage point*, OPP): výskumníci argumentovali, že spolupracovať na navrhovanom výskumnom programe je v záujme všetkých aktérov

b) vzájomné definície aktérov (a sebadefinícia vedcov): bol popísaný systém spojenectiev či „asociácií“ medzi aktérmi. Problematizácia sa tu „dotýka prvkov (...) ktoré sú súčasťami sociálneho i prírodného sveta“ (ibid.: 205);

2) *zainteresovanie* (*interessement*): je fáza, kedy sa vedci usilovali „zafixovať spojencov na mieste“ a potvrdiť (aspoň čiastočne) platnosť problematizácie a ňou implikovaných spojenectiev. Toto bolo potrebné, keďže entity vymedzené problematizáciou môžu akceptovať svoju integráciu do navrhnutého plánu, ale môžu ju aj odmietnuť odlišným definovaním svojich identít, záujmov a cieľov. Zainteresovanie teda pozostáva z pokusov vnútiť a ustáliť identity iných aktérov. Z perspektívy výskumníkov „byť medzi“ (*inter-esse*) znamená byť vložený do stredu: „Zaujať iných aktérov znamená skonštruovať nástroje, ktoré môžu byť umiestnené medzi nich a ďalšie entity, ktorých zámerom je definovať ich identity odlišne“ (ibid.: 208);

3) *nábor* (*enrolment*): je venovaný vymedzovaniu a koordinácii rolí. Dokonca ani presvedčivé argumenty problematizácie a účinné zariadenia zainteresovania nezaručujú skutočné spojenectvá – teda nábor. Otázky musia byť prevedené do sledu konštatovaní a je potrebné vyvinúť nástroje na vymedzovanie a prisudzovanie súboru vzájomne prepojených rolí aktérom, ktorí ich prijímajú v procese multilaterálneho vyjednávania;

4) *mobilizácia*: spojencov sa sústreďujú na otázky reprezentatívnosti hovorcov. Hoci v každej skupine aktérov sa v sérii sprostredkovaní určí niekoľko individuálnych zástupcov, kľúčovou otázkou je, či ich masy budú nasledovať. Mobilizovať spojencov znamenalo rozpohybovať predtým nepohyblivé entity (napr. rozptýlené a ťažko dostupné ako hrebenatky) tak, že na konci dokázali výskumníci v mene týchto entít vyjadriť, čím sú a čo chcú: „Prostredníctvom určenia hovorcov tvoriacich postupnosť a vyriešenia sledu ekvivalencií sú všetci títo aktéri najprv

premiestnení a následne znovu poskladani na určitom mieste v konkrétnom okamihu. Táto mobilizácia či sústreďenie má konkrétnu fyzickú podstatu, ktorá je zhmotnená prostredníctvom série premiestnení“ (ibid.: 216–7). Príkladmi mobilizácií sú vedecké správy či projektové návrhy.

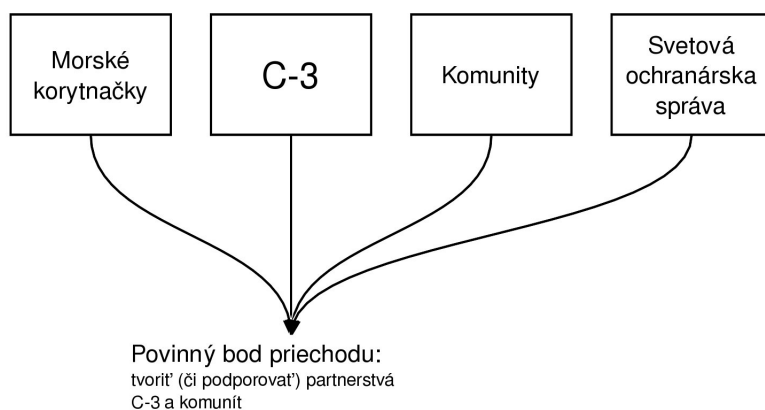
Mobilizácia nás dovádza k samotnej esencii prekladu: preložiť znamená premiestniť, ale aj urobiť zo seba hovorca iných entít v aktérovi-sieti, umiestniť samého seba do pozície, ktorá dovoľuje vyjadrovať vlastnými slovami, čo tieto entity hovoria, čo sú motívy a ciele ich krokov a ako sú navzájom prepojené. Čo toto všetko môže, ale nemusí dosiahnuť (pretože preklad je „najprv procesom, až potom výsledkom“), je stav, kedy sa „[n]a konci procesu, ak je úspešný, dajú počuť len hlasy hovoriace jednohláskom“ (ibid.: 223).

STRATÉGIE PARTICIPÁCIE A FORMÁCIA TRANSNACIONÁLNYCH AKTÉROV-SIETÍ

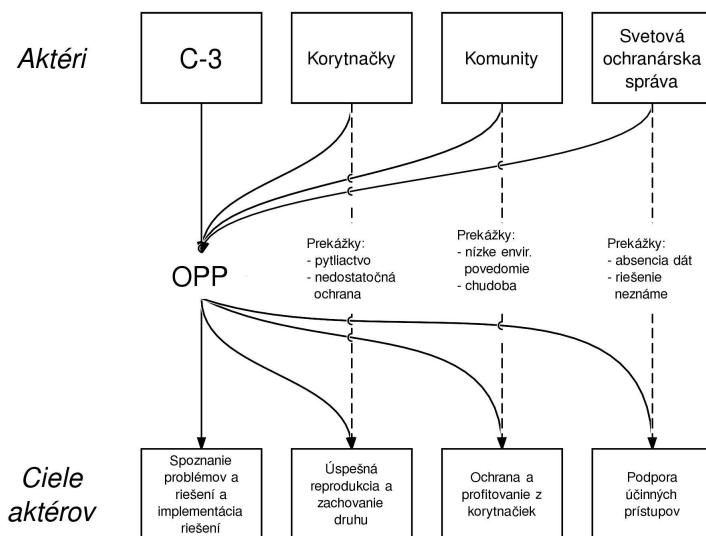
Načrtnuté diskurzy v rámci svojej všeobecnej funkcie, ktorou je generovať dominantné interpretácie a prekladať medzi rôznymi záujmami a zámermi s cieľom mobilizovať politickú podporu pre implementáciu (Mosse 2005), slúžia ako prvky problematizácie, ktorá môže potenciálne viesť ku konštrukcii aktérov-sietí. Hoci sa dajú identifikovať aktéri, ktorí spúšťajú a snažia sa riadiť tieto procesy (napr. Callonovi vedci), všetky skupiny aktérov sa môžu usilovať o presadenie rôznych definícií aktérskych identít a vzájomných asociácií. Tieto akty odporu je možné konceptualizovať ako *stratégie* – relatívne konzistentné, v habituse ukotvené spôsoby, akými ľudia pristupujú a snažia sa transformovať politické praktiky a vznikajúce organizačné formy tak, aby lepšie vyhovovali ich záujmom.

Konštrukcie aktérov-sietí, ktoré tu skúmam, sú vyvolané C–3. Počas problematizácie (pozri obr. 2 a 3) sa organizácia snaží „stať nenahraditeľnou“ vymedzovaním identít, systémov spojenectiev a OPP a formulovaním hlavných otázok, na ktoré následne ponúka odpoveď. C–3 sa pýta: „Aké sú príčiny vyčerpania prírodných zdrojov na Komorách (čo sa považuje za danosť) a aké sú realizovateľné riešenia tohto ochranného a rozvojového problému?“ Vo svojich dokumentoch C–3 prezentuje vedecký výskum o morských biotopoch a druhoch a o „antropogénnom tlaku“ na ne ako jeden z pilierov svojej práce na Komorách. Ako svoju misiu tiež definuje poskytovanie „technickej podpory“ s cieľom rozvinúť nedostatočné miestne výskumné kapacity: „Komorám chýba inštitúcia pre morský výskum a posilnenie organizačných kapacít je základnou potrebou“ (Davis et al. 2006).

Projektová koordinátorka C-3 nazvala tieto aktivity „zberom základných dát“, identifikovala ich ako predpoklad formulácie odporúčaní na opatrenia a zdôvodnila momentálne zameranie na severozápad Mohéli (mimo MPM) nedostatkom dát o tejto oblasti. Vedúci programu na Mohéli hovoril o základnom výskume a zvyšovaní povedomia ako o prípravných prácach, „vytvárajúcich základy“ pre potenciálne väčšie, vysokorozpočtové a viac



Obr. 2. Definícia povinného bodu prechodu



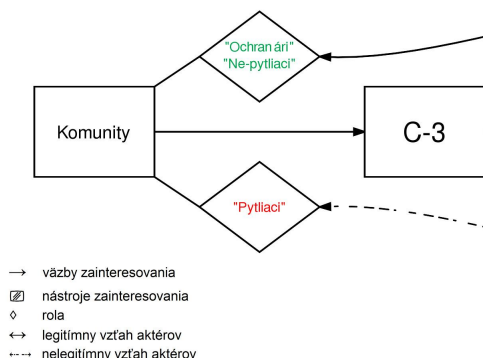
Obr. 3. Problematizácia

rozvojové projekty v budúcnosti. Vzhľadom na neefektívnosť štátu (považovanú za danosť), partnerstvá komunit a C–3 sú prezentované ako OPP, ktorý je v záujme všetkých zainteresovaných a ktorý by podľa vedúceho programu mal v budúcnosti ideálne viesť k plnej komunitnej zodpovednosti za ochranu, nezávisle od štátu a INGOs.

S neschopnosťou štátu a argumentáciou za daný OPP súvisí tvrdá kritika súčasného stavu MPM zo strany C–3. Po ukončení Project Biodiversity financovanom GEF/UNDP a jeho čiastočnom predĺžení pod názvom The Project for Rehabilitation Activities for the Conservation of Biodiversity (2003–2005) MPM zápasí s chronickým nedostatkom financií potrebných na udržanie pôvodne plánovaného rozsahu implementácie. Zdá sa, že ekostrážcovia (*écoguides*) dostávajú žiadny alebo minimálny plat, riadiaci výbor sa stretáva prinajlepšom zriedkavo a budovy a vybavenie sa rozpadajú. C–3 publikoval niekoľko kritických zhodnotení situácie z perspektívy „záujmových strán“ (*stakeholders*) (C–3 Comores 2007; Hauzer et al.

2008; Poonian et al. 2008a) a jeho pracovníci vyjadrovali podobné názory i v interview. Napríklad riaditeľka naznačila, že externé financie sú vedením MPM pravdepodobne rozkrádané a vedúci programu na Mohéli sa domnieval, že predošlé programy boli kontraproduktívne, pretože naučili Komorčanov očakávať za ochranársku prácu veľké platy – a tieto očakávania sa teraz nenapĺňajú a odporujú étosu aktivít C–3. Alternatívy, ktoré sú podľa tejto problematizácie „realistické“, sú naopak vysoko kompatibilné s navrhovaným OPP - „ochranárske projekty zapájajúce záujmové strany často fungujú lepšie na malej decentralizovanej úrovni, s malým financovaním a dlhším trvaním projektu“ (Poonian et al. 2008a: nečís.). Nižšie argumentujem, že táto stratégia môže byť okrem otázky účinnosti ovplyvnená aj sociálnymi a politickými vzťahmi.

Počas zainteresovania (pozri obr. 4) C–3 vkladá medzi ďalších aktantov rôzne „nástroje“ s cieľom zabrániť ich neželateľným alternatívnym väzbám. Táto snaha sa z veľkej časti sústreďuje na rekonfiguráciu toho, čo je konštruované ako hranica medzi spoločnosťou a prírodou. V ochrane morských korytnačiek na Mohéli je „pytliactvo“ nelegitímnym vzťahom medzi korytnačkami a „komunitou“. Ekostrážcovia a „malí ekostrážcovia“, ktorí spolu so zamestnancami a stážistami C–3 hliadajú na plážach a sú vzdelávaní v rámci partnerstva HUPPE a C–3, predstavujú najpriamejší nástroj zainteresovania, ktorý ustažuje identitu členov komunity na ochranárov alebo prinajmenšom ne-pytliakov. Nielenže má ich prítomnosť počas nočného hniezdenia odradiť pytliakov, ale ráno tiež zakrývajú korytnačie stopy, aby zabránili plieneniu hniezd, hoci sa predpokladá, že toto opatrenie nie je príliš účinné. Dospelí ekostrážcovia sú platní od C–3 motivovaní, aby zotrvali v určených rolách, a hoci malí ekostrážcovia pracujú dobrovoľne, odmenou je im vzdelávanie. Riaditeľka C–3 potvrdila, že miestni ľudia dôrazne žiadajú certifikáty o rôznych kvalifikáciách, a často tým podmieňujú účasť na projektoch.



Obr. 4. Zainteresovanie

Vynucovanie práva a zvyšovanie povedomia (*sensibilisation*) fungujú aspoň teoreticky ako menej priame ná-

stroje zainteresovania. Pracovníci C–3 a členovia HUPPE jednomyseľne žiadali silnejšie vynucovanie práva proti pytliakom, ktorému dnes podľa všeobecného názoru prekáža korupcia, nepotizmus a nezáujem vlády. Znepokojenie kvôli nedostatočným trestom pre pytliakov, skôr než kvôli absencii iných relevantných verejných služieb, sa často v rozhovoroch vynorilo v odpovedi na moju otázku, či štát dosť podporuje ochranu prírody. Projektová koordinátorka C–3 sa domnievala, že environmentálne vzdelávanie a vynucovanie práva by ideálne malo prebiehať súčasne, ale pripustila, že samotné vynucovanie je „lepšie ako nič“. Poonian et al. (2008b) tvrdia, že ich empirické dáta ukazujú na vynucovanie práva ako na najúčinnější spôsob boja proti pytliactvu, nasledovaný zvyšovaním povedomia. Vplyvný člen HUPPE a kľúčový spolupracovník C–3 dokonca navrhol, že armáda by mohla vytvoriť špeciálne jednotky na pomoc ochranárom. Čo sa týka *sensibilisation*, tento dôležitý prvok aktivít C–3 na Mohéli využíva divadlo a slovnú argumentáciu na presvedčenie ľudí, aby prestali loviť korytnačky. Ľudia sa odrádzajú argumentmi siahajúcimi od možnej jedovatosti korytnačieho mäsa až po potenciálne využitia tohto druhu pre ekoturizmus.

Implementácia projektov C–3 do značnej miery závisí od dobrovoľníckej práce stážistov – mladších ľudí z rôznych západných krajín, ktorí prichádzajú do jednotlivých krajín, kde C–3 pôsobí, v priemere na dva až tri mesiace, a pre C–3 sú tiež zdrojom istých príjmov. V diagramoch znázorňujúcich aktérov–siete C–3 táto skupina nevystupuje samostatne, pretože jej identitu pre účely tejto analýzy považujem za podriadenú identite organizácie. Aktivity týchto stážistov sú príkladom čoraz častejších hybridných foriem transnacionálnej mobility, spájajúcich turizmus s pracovnou skúsenosťou a osobným rastom (cf. Mikuš 2009).

Problematizáciu C–3 kontroluje pomerne žahko, keďže jeho zamestnanci so vzdelanostným kapitálom a technickými zdrojmi potrebnými na produkciu a cirkuláciu autoritatívnych interpretácií reality pracujú v prostredí, kde tieto zdroje takmer absentujú. Vzťahy v rámci tejto formujúcej sa transnacionálnej sociálnej formy (Vertovec 1999: 449–50) sa teda vyznačujú nerovnosťou, ktorá umožňuje C–3 na lokálnej úrovni do značnej miery určovať pravidlá hry. Prechod od fázy problematizácie k účinnému zainteresovaniu a úspešnému náboru je však problematickejší. Pytliactvo na Mohéli zostáva viditeľne bežné a vyjednávanie s dedinčami a agentmi rozvoja ako HUPPE nie je bezkonfliktné. Títo aktéri totiž vo vzťahu k vznikajúcim organizáciám praktickým a štruktúram sledujú stratégie, ktoré vyhovujú ich vlastným záujmom, ale môžu sa odkláňať od záujmov C–3.

Spolky *ulanga* a jednotliví Komorčania sú naberaní C–3 ako výkonné orgány (ekostrážcovia) a projektoví partneri. Čo sa týka prvej roly, ľudia nie vždy entuziasticky reagujú na výzvy C–3, aby sa venovali ochranárstvu viacmenej dobrovoľne a s vlastnými prostriedkami. To nás sotva prekvapí, ak zväzíme, že dokumenty C–3 zaznamenali podobné reakcie ekostrážcov MPM na požiadavky ve-

denia, aby naďalej tvrdo pracovali za veľmi malé odmeny, keď sa začali míňať financie (C–3 Comores 2008: 14). Rovnaká správa zmieňuje aj inú sťažnosť, ktorú som často počul počas „dní zvyšovania povedomia“ v roku 2009. Dedinčania zdôrazňovali, že pytliaci sú často ozbrojení, a žiadali viac hmatateľnej podpory (napr. vybavenia) pre svoju prebiehajúcu alebo možnú prácu, ale i silnejší dôraz na vynucovanie práva ako službu poskytovanú štátom. Riaditeľka C–3 mi však povedala, že hoci si tento problém uvedomujú, ako „cudzí organizácia“ môžu pracovať „len v istých politických medziach“: „Čo sa týka kritiky vlády, povedala by som, že to môže byť len v environmentálnom kontexte.“ V komunitách bez ekoturistických zariadení dedinčania žiadali výstavbu bungalovov, čo ukazuje, že hoci reagujú kladne na ochranársky argument o ekoturizme, rozsah tejto ekonomickej aktivity zatiaľ nestačí, aby sa stala viac než sľubom.

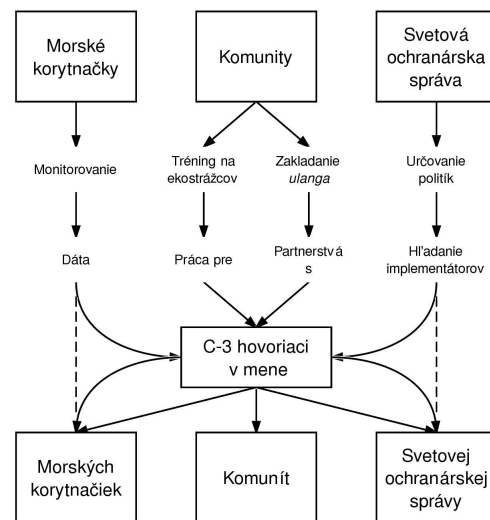
S neochotou mnohých dedinčanov prijať priamu zodpovednosť za ochranu súvisia diskusie o tom, kto sú vlastne pytliaci, odrážajúce zmieňované spory o pôdu. Zatiaž čo podľa oficiálneho stanoviska C–3 väčšina pytlakov pochádza z Mohéli a korytnačky zabíja pre vlastnú potrebu (Poonian et al. 2008b), miestni ľudia tvrdia, že ide najmä o migrantov-rybárov z Anjouanu, ktorí lovia korytnačky s cieľom predávať ich mäso za vysoké ceny na Anjouane a Grand Comore. (Časté sú aj obdobné tvrdenia, že najviac škody vo vodách Mohéli spôsobujú veľké japonské a čínske plavidlá, niekedy loviace protizákonne.) Hoci nie je jasné, ktorá interpretácia je bližšie pravde, aj druhá verzia má podporu v literatúre; Ali a Youssouf (1996: 31–2) citujú výskumy z 80. a 90. rokov, ktoré identifikujú pytlakov ako anjouanských rybárov. V každom prípade, nábor C–3 zjavne naráža na odpor v podobe odlišnej problematizácie, ktorá presúva vinu v súlade so všeobecným tenorom sporov medzi ostrovmi o zdroje a moc a s hlasmi žiadajúcimi väčšiu zodpovednosť a intervenciu štátu.

Projektová koordinátorka sa vyjadrila, že lokálne ochranárske partnerstvá sú teraz „politicky korektnou záležitosťou“ a projektové návrhy ich musia obsahovať, aby presvedčili donorov. Participácia je vedená cez *ulanga*, vďaka čomu je podľa koordinátorky „trochu štrukturovanejšia“ ako priama práca s jednotlivcami. Nábor členov spolkov je pomerne úspešný – chcú ťažiť z podpory fundraisingu, ktorú C–3 ponúka, a prijímajú definíciu svojich záujmov ako ohrozených pytlactvom. Predseda HUPPE nazval korytnačky hniezdiace blízko Hoani jeho „bohatstvom“ a popísal pytláčenie ako nehospodárne mrhanie zdrojmi. Tento preklad medzi záujmami môže užahčovať i skutočnosť, že hoci príjmy z ekoturizmu majú obohatiť celé komunity, ich využitie zvyčajne kontrolujú spolky. Je preto pochopiteľné, že podľa riaditeľky C–3 sú rokovania o partnerských dohodách a projektových návrhoch poznačené tvrdým vyjednávaním o stavbe bungalovov a nákupe člnov (ktoré by mali brať turistov na výlety, ale podľa riaditeľky sú často dedinčami používané na rybolov).

Veľa týchto strategických vyjednávaní má paralelu v predošliých prekladoch medzi MPM a komunitami v jeho rámci. David et al. (2003) popisujú, ako v podmienkach

chudoby a inštitucionálneho vákuu dedinčania vnímali park ako jedinú miestnu inštitúciu s financiami a kapacitami a žiadali jeho zamestnancov o radu a pomoc v najrôznejších veciach týkajúcich sa spravovania pôdy a prírodných zdrojov. Prejavovali sa tak miestne očakávania, že táto ochranárska inštitúcia bude fungovať ako rozvojová agentúra, a skutočnosť, že ochranárske ciele boli splnené skôr v rámci než mimo MPM (aspoň do roku 2003), naznačuje, aký dôležitý je tento aspekt participatívnej ochrany pre jej úspech.

C–3 dosiahol na Mohéli niekoľko úspešných mobilizácií (pozri obr. 5), keď jeho projektové návrhy s miestnymi partnermi – teda pokusy hovoriť v mene spojencov nameraných do aktéra–siete – získali externé financovanie a dostatočnú politickú podporu pre implementáciu. Mobilizácia je obyčajne uskutočnená tvrdeniami, že C–3 už vie a robí to, čo funguje, a jeho snaha rozšíriť tieto aktivity by mala byť podporená (napr. Poonian et al. 2008b: nečísl.).



Obr. 5. Mobilizácia

Avšak aktéri–siete C–3 zahŕňajúce spolky v MPM i samotný park – resp. čo z neho v praxi zostalo po roku 2006 – sú momentálne spochybnené a nečinné. Ekostrážca MPM v Nioumachoua a člen miestneho *ulanga* prejavil záujem obnoviť spoluprácu, ale kritizoval C–3 pre nedostatok transparentnosti a mocenský prístup. C–3 je zjavne vnímaný ako organizácia, ktorá od spolkov očakáva, že budú pracovať ako poddajné výkonné orgány bez ambície rozhodujúcim spôsobom ovplyvňovať vopred definované ciele. Čo sa týka MPM, projektový koordinátor jeho technického tímu začiatkom roku 2008 „zakázal“ C–3 pracovať na území parku, pravdepodobne kvôli domnienke vedenia, že riaditeľka C-3 prekazila parku príjem veľkého grantu od Indian Ocean Commission tým, že komisiu zoznámila so svojimi podozreniami o zlom hospodárení.

ZÁVERY

V tejto práci som využil kombináciu aktérsky orientovanej antropológie rozvoja, ANT a diskurzívnej analýzy

naratívov a rámov v rozvojových diskurzoch pre kritickú interpretáciu politik a implementačných praktík (a takisto ich vzájomných vzťahov) v participatívnej ochrane biodiverzity na Komorách. Tieto praktiky prebiehajú v kontexte charakterizovanom hospodárskou stagnáciou, nízkym vzdelanostným kapitálom a výskumnými kapacitami a „imaginárnym“ štátom neschopným poskytovať verejné služby. Súčasne sú formované globálnymi rozvojovými a environmentálnymi diskurzmi a financované či implementované veľkými i menšími INGOs, ktoré sú súčasťou svetovej environmentálnej správy. V postkoloniálnych štátoch ako Komory sa neoliberalná governmentalita zavádzaná týmito transnacionálnymi štruktúrami prejavuje výnimočne silne.

Analýza relevantnej ochranárskej literatúry ukázala, že hoci participácia v nej vystupuje ako základ všeobecne prijímaného riešenia, často sa vníma pragmaticky ako prostriedok ochrany prírody vynútený neefektívnosťou štátu skôr než cieľ sám o sebe. Maltuziánske naratívy „prežudnenia“ a „drancovania“ interpretujú environmentálne hrozby selektívne a schématicky. Problém chudoby je síce rozoznaný, ale rámovaný ekonomistickým spôsobom, ktorý z veľkej časti prehliada sociálne nerovnosti a spory o zdroje a navrhuje technické riešenia. Slabosť štátu sa chápe ako danosť a politické procesy ako ležiace mimo domény ochrany prírody a rozvoja, avšak účinnejšie vynucovanie práva (skôr než poskytovanie iných verejných služieb) žiadajú ochranárske organizácie aj ich miestni partneri. Tieto charakteristiky upozorňujú na vplyv neoliberalných ideologických predpokladov.

Interpretácia etnografických dát o aktivitách C-3 na Mohéli identifikovala niektoré stratégie a preklady medzi rôznymi aktérmi zapojenými do konštrukcie aktérov-sietí. C-3 sa pokúša tieto konštrukcie kontrolovať a z veľkej časti uspíeva v budovaní svojho významu (vyhraňujúc sa voči paralyzovanému MPM) a definovaní partnerstiev C-3 a komunít ako OPP v rámci problematizácie. Prechod od tejto fázy k účinnému zainteresovaniu a úspešnému náboru a mobilizácii sa však ukazuje ako problematickejší. Účinnosť nástrojov zainteresovania je otázna a miestni aktéri často vzdorujú (alebo sa snažia profitovať) svojmu náboru sledovaním svojich vlastných stratégií. Toto je prinajmenšom jeden z dôvodov, prečo aktéri-siete C-3 v oblasti parku momentálne nefungujú a v budúcnosti zrejme prejdú zásadnou rekonfiguráciou. Súčasné zameranie C-3 na severnú časť Mohéli môže súvisieť s žahším náborom miestnych *ulanga*, ktoré nemajú zákonný status a privilégiá spolkov v MPM, ale sú rovnako motivované profitovať z ochrany prírody. C-3 si napriek tomu uvedomuje potrebu obnoviť spoluprácu s parkom, aby v ňom mohol začať pracovať, lebo ide o oblasť, ktorá je pre donorov zaujímavejšia a umožňuje preto úspešné mobilizácie aktérov-sietí. Existuje však možnosť, že C-3 bude nútený akceptovať niektoré strategické definície rolí, identít a väzieb formulované vedením parku a miestnymi spolkami, ktoré sú zákonne privilegované a atraktívne pre donorov.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ADAMS, W. a HULME, D. 2001. Conservation and community: changing narratives, policies and practices in African conservation. In *African Wildlife and Livelihoods: The Promise and Performance of Community Conservation* (eds) D. Hulme a M.W. Murphree, 9–23. Cape Town / Oxford: David Philip / James Curre.
- [2] AHAMADA, S. 2005. *Etude du rôle des communautés locales dans la gestion intégrée des zones côtières : cas des Comores*. Mémoire d'études en Mastere AIGEME. Université Marne la Vallée.
- [3] ALI, A.S. a YOUSOUF, A. 1996. *Conservation de la biodiversité aux Comores : Parc National de Mohéli*. Documents de travail No. 14. Programme de coopération sud-sud pour un développement socio-economique respectueux de l'environnement dans les tropiques humides. Paris: UNESCO.
- [4] APPADURAI, A. 1995. The production of locality. In *Counterworks: Managing the Diversity of Knowledge* (ed.) R. Fardon, 204–225. London: Routledge.
- [5] APTHORPE, R. a GASPER, D. (eds). 1996. *Arguing Development Policy: Frames and Discourses*. London / Portland: Frank Cass.
- [6] ARRIGHI, G. 2002. The African crisis. *New Left Review* 15. Stiahnuté z <http://www.newleftreview.org/?view=2387> 15.12.2008.
- [7] BAYART, J.F. 1993. *The State in Africa: The Politics of the Belly*. New York: Longmans.
- [8] BRUCE, J.W. 1998. *Country Profiles of Land Tenure: Africa, 1996*. Land Tenure Center Research Paper No. 130. University of Wisconsin-Madison.
- [9] C-3 COMORES 2007. *Stakeholders' Perceptions of Mohéli Marine Park, Comoros: Lessons Learned from Five Years of Co-Management*. C3 Technical Report Series No. 4. C-3: London.
- [10] C-3 COMORES 2008. *Priorities for Sustainable and Equitable Development of the Tourism Sector on Mohéli, Union of the Comoros*. C3 Technical Report Series No. 5. C-3: London.
- [11] CALLON, M. 1986. Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. In *Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge?* (ed) J. Law, 196–223. London: Routledge.
- [12] *Comoros: The legacy of a Big Man on a small island* 2009. Stiahnuté z <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=81898> 14.6.2009.
- [13] CORNWALL, A. a BROCK, K. 2005. *Beyond Buzzwords: 'Poverty Reduction', 'Participation' and 'Empowerment' in Development Policy*. 'Overarching Concerns' Programme Paper No. 10. United Nations Research Institute for Social Development.
- [14] DAVID, G. et al. 2003. Le parc marin de Mohéli (Comores) : de la protection des tortues ? la gestion de l'espace insulaire. In *Les aires protégées insulaires et littorales tropicales* (eds) J.-M. Lebigre a P.-M. Decoudras, 121–135. Presses Universitaires de Bordeaux.
- [15] DAVIS, P.Z.R. et al. 2006. *The Development of Successful Conservation Partnerships for the Management of Mohéli Marine Park*. Poster presentation. International Society for Reef Studies European Meeting, 19.–22. 9., Bremen.
- [16] DUFFY, R. 2002. *Resisting Environmentalism: Global Governance and Local Dysgovernance*. Paper for the Joint Sessions of the ECPR, 22. 3. – 27. 3. , Turin.
- [17] DUFFY, R. 2006. Neo-governmental organisations and governance states: The impact of transnational environmental management networks in Madagascar. *Environmental Politics* 15(5): 731–749.
- [18] *Encyclopedia of the Nations: Comoros - History* nedat. Stiahnuté z <http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Comoros-HISTORY.html> 14.6.2009.
- [19] FAIRHEAD, J. a LEACH, M. 2005. Misreading Africa's forest history. In *The Anthropology of Development and Globalization: From Classical Political Economy to Contemporary Neoliberalism* (eds) M. Edelman a A. Haugerud, 282–291. Blackwell.
- [20] FISHER, W. 1997. Doing Good? The politics and anti-politics of NGO practices. *Annual Review of Anthropology* 26: 439–464.
- [21] FORSYTH, T. 2003. *Critical Political Ecology: The Politics of Environmental Science*. New York / London: Routledge.
- [22] FOUCAULT, M. 2000. Governmentality. In *Foucault/Power* (ed) J. Faubion. New York: New Press.

- [23] GEF/UNDP nedat. *Island Biodiversity and Participatory Conservation in the Federal Republic of Comoros*. Project fact-sheet.
- [24] GRANEK, E.F. a BROWN, M.A. 2005. Co-management approach to marine conservation in Mohéli, Comoros Islands. *Conservation Biology* 19(6): 1724–1732.
- [25] GUPTA, A. a SHARMA, A. 2006. Globalization and postcolonial states. *Current Anthropology* 47(2): 277–307.
- [26] HAUZER, M. et al. 2008. Mohéli Marine Park, Comoros: successes and challenges of the co-management approach. In *Ten Years after Bleaching - Facing the Consequences of Climate Change in the Indian Ocean* (eds) D.O. Obura, J. Tاملander a O. Linden, 83–91. CORDIO Status Report. Mombasa: CORDIO/Sida-SAREC.
- [27] LEACH, M. a MEARNs, R. (eds). 1996. *The Lie of the Land: Challenging Received Wisdom on the African Environment*. Oxford: The International African Institute in association with James Currey.
- [28] LEMKE, T. 2001. The birth of bio-politics: Michel Foucault's lectures at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society* 30(2): 190–207.
- [29] LIPSCHUTZ, R.D. a MAYER, J. (eds). 1996. *Global Civil Society & Global Environmental Governance: The Politics of Nature from Place to Planet*. Albany: State University of New York Press.
- [30] MIKUŠ, M. 2009. Naprieč hranicami, mimo autentického a falošného: transnacionálna antropológia, turizmus a identita. *Sociálni štúdiá* 6(1): 193–216.
- [31] MKANDAWIRE, T. 2005. *Targeting and Universalism in Poverty Reduction*. Social Policy and Development Programme Paper No. 23. United Nations Research Institute for Social Development.
- [32] MOSSE, D. 2005. *Cultivating Development: An Ethnography of Aid Policy and Practice*. London / Ann Arbor: Pluto Press.
- [33] MOSSE, D. a LEWIS, D. 2006. Theoretical approaches to brokerage and translation in development. In *Development Brokers and Translators: The Ethnography of Aid and Agencies* (eds) D. Lewis a D. Mosse, 1–26. Bloomfield: Kumarian Press.
- [34] MYERS, N. et al. 2000. Biodiversity hotspots for conservation priorities. *Nature* 403: 853–858.
- [35] OLIVIER DE SARDAN, J.–P. 2005. *Anthropology and Development: Understanding Contemporary Social Change*. London / New York: Zed Books.
- [36] PAYET, R.A. et al. 2004. *Indian Ocean Islands*. Global International Waters Assessment: Regional assessment 45b. Kalmar / Nairobi: University of Kalmar / UNEP.
- [37] PLANÇON, C. 2001. Note de lecture de la thèse de Mahamoudou Saïd "Dynamique séculaire de sécurisation foncière par une approche spontanée de "gestion patrimoniale" aux Comores". In *Retour au foncier*, Bulletin de Liaison No. 26: 163–180. Laboratoire d'anthropologie juridique de Paris, Université Paris I.
- [38] POONIAN, C.N.S. et al. 2008a. Challenges for effective and sustainable co-managed Marine Protected Areas: a case study from the Comoros Islands. In *Proceedings of the 11th International Coral Reef Symposium*. Session No. 23. 7. – 11. 7., Ft. Lauderdale.
- [39] POONIAN, C.N.S. et al. 2008b. *Participatory solutions to continued illegal hunting of nesting green sea turtles (Chelonia mydas) on Mohéli Island*, Comores. Unpublished manuscript.
- [40] POPULATION DIVISION OF THE DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS OF THE UNITED NATIONS SECRETARIAT 2007. *World Population Prospects: The 2006 Revision and World Urbanization Prospects: The 2007 Revision*. Stiahnuté z <http://esa.un.org/unup> 30.11.2008.
- [41] Project GloBAL (Global Bycatch Assessment of Long-Lived Species) nedat. *The Comoros Country Profile*.
- [42] RILES, A. 2001. *The Network Inside Out*. The University of Michigan Press.
- [43] ROE, D. 2008. The origins and evolution of the conservation–poverty debate: a review of key literature, events and policy processes. *Onyx* 42(4): 491–503.
- [44] ROE, E. 1991. Development narratives, or making the best of blueprint development. *World Development* 19(4): 287–300.
- [45] ROE, E. 1995. Except-Africa: postscript to a special section on development narratives. *World Development* 23(6): 1065–1069.
- [46] ROSSI, B. 2006. Aid policies and recipient strategies in Niger: why donors and recipients should not be compartmentalized into separate 'worlds of knowledge'. In *Development Brokers and Translators: The Ethnography of Aid and Agencies* (eds) D. Lewis a D. Mosse, 27–50. Bloomfield: Kumarian Press.
- [47] SAÏD, M. 1997. Les Comores et la démocratie. *Politique Africaine* 67: 122–129.
- [48] SAÏD, M. a SIBELET, N. 2004. Pour que la terre ne cache plus l'arbre : le foncier de l'arbre. *Cahier Agricultures* 13: 510–515.
- [49] SHADLEN, K. 2006. Debt, finance, and the IMF: Three decades of debt crises in Latin America. *South America, Central America and the Caribbean*, 8–12. London: Taylor and Francis.
- [50] UNEP 2005. *Atlantic and Indian Oceans: Environment Outlook*. Special Edition for the Mauritius International Meeting for the 10-year Review of the Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States.
- [51] UNION OF THE COMOROS 2002. *Final Evaluation of Project COI/97/G32 Conservation of Biodiversity and Sustainable Development in the Comoros*. Final report. Moroni.
- [52] UNION OF THE COMOROS 2005. *Poverty Reduction and Growth Strategy Paper*. Updated interim paper. Moroni.
- [53] VERTOVEC, S. 1999. Conceiving and researching transnationalism. *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 447–462.
- [54] WALKER, I. 2005. Mimetic structuration, or, easy steps to building an acceptable identity. *History and Anthropology* 16(2): 187–210.
- [55] WALKER, I. 2007. What came first, the nation or the state? Political process in the Comoro Islands. *Africa* 77(4): 582–605.
- [56] WATTS, M. 2003. Development and governmentality. In *Singapore Journal of Tropical Geography* 24(1): 6–34.
- [57] *World Facts: Facts about Comoros* nedat. Stiahnuté z <http://worldfacts.us/Comoros.htm> 10. 6. 2009.